

NATURA 2000-GEBIED: 25. DRENTSCHE AA-GEBIED (SBB)
VERSLAG VELDBEZOEK DD. 05-06-2018

Aanwezig namens Voortouwnemer: [redacted] (Prolander), [redacted] (Prolander, verslag)
Aanwezig namens Terreinbeheerder: [redacted] (SBB), [redacted] (SBB), [redacted] (SBB)
Overige aanwezigen: -
Datum bezoek: 05-06-2018

Doel

- Doel van het PAS-veldbezoek aan het Drentsche Aa-gebied was eventuele veranderingen in de habitattypen te registreren; dit om bij niet in beheerplan/PAS-gebiedsanalyse voorziene ontwikkelingen tijdig te kunnen oordelen of bijsturing nodig is. Tijdens het veldbezoek is alleen naar visueel waarneembare aspecten gekeken, met name naar de toestand van enkele stikstofgevoelige habitattypen en naar indicaties voor verdroging, verzuring en vermessing. Het PAS-veldbezoek is een aanvulling op de overige monitoringsystematiek.
- Bij het PAS-veldbezoek 2018 in het Drentsche Aa-gebied zijn vijf locaties bezocht. Het betreft locaties binnen het Ballooërveld en het Eexterveld. De bezochte locaties zijn aangegeven in bijlage 1 weergegeven. Bij de verplaatsingen is gebruik gemaakt van een auto.

Vorbereiding

- Analyse van potentiële knelpunten en aandachtspunten op grond van het beheerplan/ PAS-gebiedsanalyse. Dit in samenspraak met de bij het beheerplan betrokken ecoloog. Interne voorbespreking van het veldbezoek door Staatsbosbeheer (SBB).

Opmerkingen

- Tijdens het veldbezoek is, in meer of mindere mate, stil gestaan bij de ontwikkeling van Trilvenen (H7140A), Droge heide (H4030), Vochtige heide (H4010), Heischrale graslanden (H6230) en Blauwgrasland (H6410).
- Het Drentsche Aa-gebied is in 2016 geïnventariseerd binnen het kader van de SNL-monitoring. Er is onder andere een vegetatiekartering uitgevoerd die de basis vormt voor een nieuwe habitattypenkaart (2018/2019). In 2018 wordt nog een aanvullende kartering uitgevoerd in kader van PAS/Natura2000.
- De PAS-beheermaatregelen uit de PAS-SKNL-aanvraag 2017 worden rond en na de zomer 2018 uitgevoerd. Het gaat om onder andere drukkbe grazing, kleinschalig plaggen, chopperen en maaien.

Bevindingen

De beheerder geeft aan dat er het afgelopen jaar in het Drentsche Aa gebied geen opvallende veranderingen binnen de habitattypen zijn opgetreden.

Ten aanzien van de situatie van de trilvenen bij Zwijnmaden (zie PAS-veldverslag 2017), geeft de beheerder aan dat dit habitatype plaatselijk onder druk staat. Uit een globale beoordeling van de vegetatiekartering 2016 door de beheerder blijkt dat de trilvenen bij Zwijnmaden deels verzuurd zijn, maar dat er ook nog gebufferde omstandigheden aanwezig zijn. De kwaliteit lijkt achteruit te gaan, maar de oppervlakte (nog) niet.

Het waterpeil in het Deurzerdiep is nog steeds laag. Er zijn tijdens het PAS-veldbezoek nog geen peilbuisgegevens beschikbaar, de beheerder geeft aan achter deze informatie aan te gaan. De meetpunten kunnen afgezet worden tegen het beekpeil en hoe dit zich verhoudt tot het benodigde peil voor het trilveen, daar kan nu niets over gezegd worden. Kanttekening van beheerder daarbij is dat er voor het beekpeil niet veel knoppen meer zijn om aan te draaien.

De ontwikkeling van trilvenen in het Drentsche Aa gebied is over het algemeen positief (al uitgevoerd systeemherstel), maar op bepaalde plekken wisselend. Bij bijvoorbeeld Zwijnmaden staat het wat onder druk, op andere plekken gaat het juist heel goed; hydrologie en ondergrond zijn daarin mede bepalend.

Op een aantal locaties die uit landbouwproductie zijn genomen en ontgrond zijn (o.a. locatie 4) ontwikkelt trilveen zich erg mooi. Kwel komt hier in de winter aan het maaiveld en er zit leem in de ondergrond. Dit zorgt voor soortenrijke vegetaties die door jaarrond maaien met de rupsmaaier in stand gehouden worden. Soorten als bevertjes en blonde zegge (blauwgraslandsoort) worden hier tijdens het veldbezoek aangetroffen.

In de stroet (locatie 3), met onder andere trilveenvegetaties en potenties voor uitbreiding van vochtige heide, is volgens beheerder wat achterstand in het heidebeheer. Dat uit zich in vergrassing, maar er komen ook niet-vergraste delen voor, deze zijn voorheen gechopperd. De vergraste delen (foto 1) worden wel gemaaid en begraasd, maar zijn niet gechopperd. Een soort als sterzegge komt in de vergraste delen nog wel voor. Binnenkort wordt hier opslag verwijderd en in stroken gechopperd (onder andere vanwege de gele weidemier, een soort van schrale graslanden).

Foto 1. schapenbegrazing in vergraste Vochtige heide

Het Ballooërveld is de voornaamste locatie in het Drentsche Aa gebied voor de habitattypen Vochtige en Droge heide. Deze habitattypen staan plaatselijk onder druk, met name door vergrassing en ook opslag. Beheerder geeft daarbij wel aan dat de opslag hier redelijk te beheersen is met begrazing. Naast regulier beheer (met name schapenbegrazing), staan de PAS-beheermaatregelen (druk)begrazing, kleinschalig plaggen en chopperen in de planning voor aanvullend beheer van deze habitattypen. Uitvoering zal rond zomer/ najaar 2018 starten. Deze maatregelen staan onder meer gepland voor vochtige heide nabij de tankgracht (locatie 1) aan de rand van het Ballooërveld. Op deze locatie zijn kleinschalige plagplekken gemaakt voor behoud van onder andere Klokjesgentiaan en Gentiaanblauwtje, maar ook Veenbies, Beenbreek en Heidekartelblad komen hier voor. Daarnaast komen plagplekken met Bruin snavelbies en Kleine zonnedauw voor (foto 2). Het beheer van vochtige heide bestaat, naast kleinschalig plaggen, met name uit schapenbegrazing. De tankgracht werkt verdrogend, maar is cultuurhistorisch uniek en kan daarom niet gedempt worden. Er loopt momenteel onderzoek naar maatregelen die ook cultuurhistorisch verantwoord zijn (meer schotten, trajecten deels verondiepen).

Foto 2: plekken met bruine snavelbies in H4010

Het ten zuiden van de stroet gelegen actieve hoogveen (heideveentje) H7110B (locatie 2) ontwikkelt zich mooi, met zichtbare hoogveenontwikkeling (bultvormers). Er is weinig tot geen opslag, in de randzone staat wat pitrus. Er zijn geen aanvullende beheermaatregelen nodig.

In het Eexterveld wordt stilgestaan bij een mozaïek aan habitattypen van Heischraal grasland, Blauwgrasland, Vochtige en Droge heide. Hier stond ca. 15 jaar geleden nog veel pitrus, maar de uitgevoerde plagmaatregelen hebben gezorgd voor mooie ontwikkelingen in dit deelgebied. De habitattypen staan nog wel wat onder druk door de omgeving (landbouw, hydrologie). Dit is een bekend probleem en er staat vanuit de PAS een LESA-onderzoek (OMB) gepland om te bepalen waar, door "finetuning", nog verbeteringen mogelijk zijn.

De uitgevoerde kartering van 2016 lijkt deze ontwikkelingen te onderbouwen (deze moet door beheerder nog wel nader beschouwd worden). De kartering duidt op een toename van de oppervlakten heischraal en blauwgrasland t.o.v. de eerdere kartering, maar in de randen is de kwaliteit wel wat minder. De karteerder heeft aangegeven dat enkele soorten niet meer voorkomen, zoals trosdravik. Maar Spaanse ruiter (kensoort Blauwgrasland) komt nog steeds voor en wordt ook tijdens het veldbezoek waargenomen (foto 3), met name in het deel dat is uitgerasterd en waar alleen wordt gemaaid, maar lijkt zich niet veel verder uit te breiden. De beheerder geeft aan dat er rond het Eexterveld nog kansen liggen met betrekking tot functieverandering van gronden.

Foto 3: In het uitgerasterde deel van het Eexterveld waar alleen gemaaid wordt doet Spaanse ruiter het heel goed

Conclusies

- Op basis van informatie van de beheerder wordt geconcludeerd dat zich binnen het Natura 2000-gebied Drentsche Aa geen opvallende of onverwachte veranderingen in habitattypen hebben voorgedaan.
- De situatie rondom het Deurzediep en Zwijnmaden is niet noemenswaardig gewijzigd ten opzichte van 2017 (zie PAS-veldverslag 2017).
- Op het Ballooërveld zijn de habitattypen droge en vochtige heide plaatselijk vergrast en er staat opslag in de randen. PAS-beheermaatregelen als begrazen en chopperen worden hier in 2018 uitgevoerd.
- In het Eexterveld zijn positieve ontwikkelingen te zien. De kartering duidt op enige uitbreiding van Heischraal grasland en blauwgrasland ten opzichte van de eerdere kartering, maar in randen is wel wat kwaliteitsverlies. Voor Eexterveld staat een LESA-onderzoek gepland naar de problematiek die hier speelt (landbouwinvloed, hydrologie) om te bepalen waar door "finetuning" nog verbeteringen mogelijk zijn.
- Rond het Eexterveld liggen kansen met betrekking tot functieverandering van gronden.

Dit verslag is vastgesteld door:

Verslag PAS-veldbezoek Drentsche Aa SBB

Namens:

Staatsbosbeheer .....

18/10/2018

(datum)

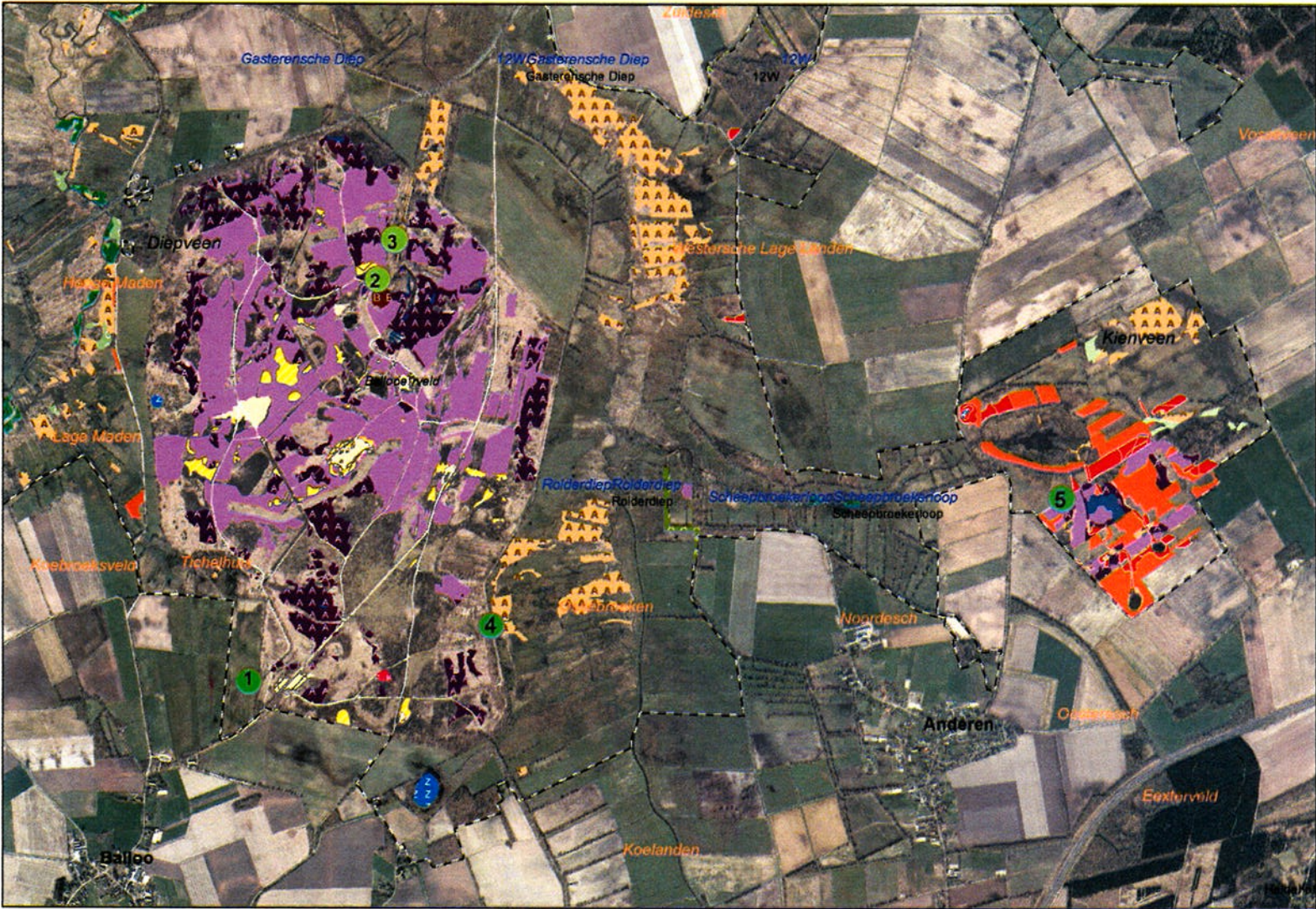
Namens:

Provincie Drenthe

29-10-2018

(datum)

Bijlage: figuur 1, habitattypenkaart van het deel van het N2000-gebied Drentsche Aa met de bezochte locaties (groene stip).

NATURA 2000-GEBIED: 25. DRENTSCHE AA (STAATSBOSBEHEER)

VERSLAG VELDBEZOEK DD. 18-07-2019

Aanwezig namens Voortouwnemer: [REDACTED] (Prolander), [REDACTED] (Prolander)
Aanwezig namens Terreinbeheerder: [REDACTED] (SSB), [REDACTED] (SBB)
Overige aanwezigen: -
Datum bezoek: 18-07-2019

Doel

- N.B. Ondanks de uitspraak van de Raad van State, heeft provincie Prolander verzocht de PAS-veldbezoeken uit te voeren. Deze veldbezoeken worden daarbij als monitoringsmoment gezien. Het doel van deze veldbezoeken blijft daarmee in essentie ongewijzigd.
- Doel van het veldbezoek aan het Natura2000-gebied Drentsche Aa was om eventuele veranderingen in de habitattypen te registreren; dit om bij niet in het beheerplan voorziene ontwikkelingen tijdig te kunnen oordelen of bijsturing nodig is. Tijdens het veldbezoek is alleen naar visueel waarneembare aspecten gekeken, met name naar de toestand van de vegetatie en naar indicaties voor verdroging, verzuring, en vermesting. Het PAS-veldbezoek is een aanvulling op de overige monitoringsystematiek. Het N2000 gebied is, naast de habitattypen, aangewezen voor de stikstofgevoelige HR-soort kamsalamander.
- Bij het PAS-veldbezoek 2019 zijn twee locaties bezocht; het grensgebied van enerzijds de oostelijke middenloop het Gastersche Diep (deelgebied 5 in het beheerplan) en anderzijds het Gasterse Holt (deelgebied 10b), en de overgang beneden- middenloop bij Westlaren, locatie Zwijnmaden (deelgebied 2), zie Bijlage 1: Habitattypenkaart Drentsche Aa met de bezochte locaties. Bij het veldbezoek is met name aandacht besteed aan habitatype H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) en H90E0C Vochtige alluviale bossen.

Vorbereiding

- Analyse potentiële knelpunten op grond van het beheerplan/gebiedsanalyse, dit in samenspraak met de bij de PAS/N2000 betrokken ecologen van Prolander en interne voorbespreking veldbezoek door medewerkers SBB.

Opmerkingen

- Sinds de zomer van 2018 zijn enkele PAS-beheermaatregelen uitgevoerd, dit betreft drukbegrazing, kleinschalig plaggen, chopperen en maaien.
- De beheerder attendeert op de ammoniak-metingen die onder andere in het Eexterveld worden gedaan in het kader van het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN). Hier is sinds 2005 een algehele stijging in ammoniakuitstoot gemeten. Dit stelt de beheerder niet gerust.

Bevindingen

Op basis van het veldbezoek 2019 en de informatie van de beheerder hebben zich binnen het bezit van Staatsbosbeheer (hierna: SBB) het afgelopen jaar geen opvallende wijzigingen in de aanwezige habitattypen voorgedaan. Wel is te stellen dat de habitattypen zowel in oppervlak als in kwaliteit onder druk staan, mede door de droge zomer van 2018.

De beheerder geeft aan de habitatype H7140A Overgangs- en trilvenen nog steeds plaatselijk onder druk staat. Uit de aanvullende karteringen van Everts & De Vries van 2018 blijkt dat dit habitatype in oppervlakte achteruit lijkt te gaan. Een van deze locaties is bezocht tijdens het veldbezoek. Dit betreft het tussengebied met de zandwinplas Zwijnmaden in het oosten en de Drentsche Aa in het westen (onderdeel van deelgebied 2 zoals beschreven in het N2000-beheerplan), zie figuur 1. Dit is tevens een van de locaties waar PAS-beheermaatregelen worden uitgevoerd ten tijde van het veldbezoek. Hier wordt gefaseerd maaibeheer toegepast.

Figuur 1 Het tussengebied met de zandwinplas Zwijnmeden in het oosten en de Drentsche Aa in het westen waar habitattype H7140A Overgangs- en trilvenen in oppervlakte en kwaliteit achteruit lijkt te gaan.

Habitattype H7140A Overgangs- en trilvenen verzuren steeds meer, waarmee de basenrijke versie van dit habitattype steeds schaarser wordt. De zure toestand van de trilvenen wordt bevestigd in de aanwezige vegetatie. Wat tijdens het veldbezoek is gekwalificeerd als een rompgemeenschap van struisgras. Het effect van de droge zomer en onttrekking van grondwater door de zandwinplas moet daarbij ook niet vergeten worden.

SBB geeft aan dat zij Everts & De Vries graag een vergelijking zouden willen laten uitvoeren van de oude en nieuwe karteringen. De beheerder verwacht dat op basis van SBB-vegetatietypen de vegetatieontwikkeling in het gebied beter inzichtelijk gemaakt kan worden.

De beheerder noemt ook eutrofiëring door landbouwwater wat een nadelig effect heeft op habitattypen zoals H4010 Vochtige heiden, H4030 Droge heiden, H6230 Heischrale graslanden en H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen), op meerdere locaties wateren landbouwsloten af in het N2000-gebied. Een van deze locaties is bezocht tijdens het veldbezoek. Dit betreft het grensgebied van de oostelijke middenloop het Gastersche Diep en het Gasterse Holt. De beheerder heeft hier laten zien dat er vervuiling indicators als lisdodde, harig wilgenroosje, wolfsfoot en ook veel riet aanwezig zijn, wat de beheerder wijdt aan eutroof water. Zie figuur 2 en 3 ter illustratie.

Figuur 2 In het grensgebied Gastersche Diep en Gasterse Holt wijdt de beheerder de aanwezigheid van vervuiling indicators als lisdodde, harig wilgenroosje, wolfspoot en riet aan het eutroof water wat hier vanuit het landbouwgebied het natuurgebied inkomt.

Figuur 3 De watervoerende sloot die vanuit het landbouwgebied het natuurgebied binnenkomt.

Er zijn onderzoekopgaven vanuit het N2000-beheerplan gewijd aan het effect van landbouwwater op de beekvegetaties in het Drentsche Aa-gebied. Alvorens de onderzoeken worden uitgevoerd wordt eerst gewacht op de resultaten van enkele landelijke onderzoeken die hier input aan kunnen geven.

Naast verzuring maakt de beheerder zich ook zorgen om verdroging wat een nadelig effect heeft op de habitattypen van het Drentsche Aa-gebied. De provincie en Prolander zijn in samenwerking met de terreinbeheerders en het waterschap (Hunze & Aa's) een peilbuizenmeetnet aan het uitzetten.

De meetgegevens van het basismetnet zullen onder andere worden gebruikt voor de ecohydrologische systeem-analyses die voor meerdere locaties gepland staan voor komend jaar. Ook dit is een uitvoering van enkele onderzoekopgaven van het N2000-beheerplan. Deze onderzoeken staan gepland voor de locaties: Eexterveld, Andersche Diep, Koelanden, Zwijnmaden, Visvliet en Siepelveen. Deze onderzoeken moeten uiteindelijk leiden tot een inrichtings- of verbeterplan voor iedere genoemde locatie.

Naast de droge zomers, noemt de beheerder ook de lelieteelt die in het gebied plaatsvindt als verdrogende factor. Deze vorm van landbouw gebruikt grondwater waar het Natura2000-gebied tevens van afhankelijk is. Dit vermoeit het naleven van de instandhoudingsdoelstellingen van grondwater afhankelijke habitattypen zoals H7140A Overgangs- en trilvenen, H6410 Blauwgraslanden en H4010 Vochtige heide. Staatsbosbeheer heeft interne monitoring opgezet om de effecten van de droogte inzichtelijk te maken. Ook zet de beheerder interne actie op de ontwikkeling van H90E0C Vochtige alluviale bossen ofwel Beekbegeleidende bossen. Voor dit habitattype is dan ook een uitbreiding van oppervlakte voor geformuleerd in het N2000-beheerplan.

Conclusies

- Op basis van het veldbezoek 2019 en de informatie van de beheerder zijn er het afgelopen jaar geen opvallende veranderingen in de habitattypen opgetreden. De beheerder ziet op basis van recente vegetatiekarteringen wel een afname in kwaliteit en oppervlakte in H7140A Overgangs- en trilvenen.
- Beheerder maakt zich zorgen om eutrofiëring door inkomend landbouwwater, interne eutrofiëring door droge zomers en grondwateronttrekking door beregening voor landbouwgronden.
- In de periode 2018-2019 wordt een groot deel van beheer via PAS-maatregelen uitgevoerd. Hierbij gaat het om drukkbe grazing, kleinschalig plaggen, chopperen en maaien.

Volgend PAS-veldbezoek: Uitvoering PAS-beheermaatregelen, nieuwe habitattypenkaart, stand van zaken onderzoekopgaven.

Dit verslag is vastgesteld door:

Mr. P.A. Hummel

Handtekening

Namens:

Staatsbosbeheer Drenthe

Handtekening

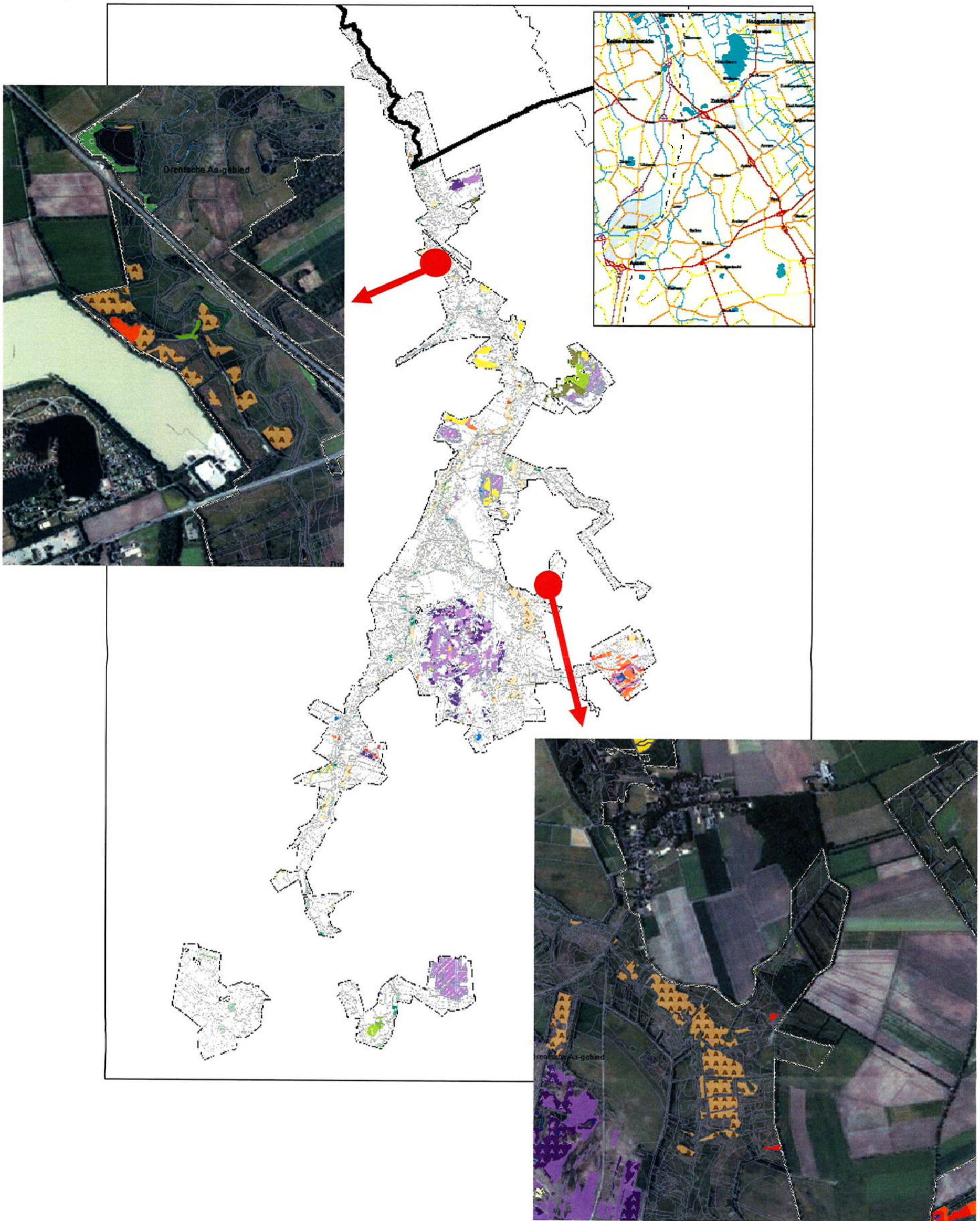
Namens:

Prolander

30-10-2019

(datum)

Bijlage 1: Habitattypenkaart Drentsche Aa met de bezochte locaties

Aanwezigen

Aanwezig namens Voortouwnemer: [redacted] (Prolander, verslag) en [redacted] (Prolander)
 Aanwezig namens Terreinbeheerder: [redacted] (Staatsbosbeheer), [redacted] [redacted]
 [redacted] (alle drie waterschap Hunze & Aa's), [redacted]
 (provincie Drenthe)
 Overige aanwezigen: n.v.t.
 Datum bezoek: 11-09-2020
 Provinciale co-lezer: [redacted]

Inleiding

- In het kader van de monitoring van de Natura 2000-gebieden en het treffen van maatregelen omtrent de te hoge stikstofdepositie worden jaarlijks veldbezoeken uitgevoerd. Dit veldbezoek draagt bij om aan te kunnen tonen of de instandhoudingsdoelen worden gehaald en om onvoorziene ontwikkelingen tijdig te signaleren. Eventuele veranderingen in het habitattype worden geregistreerd en beoordeeld of bijsturing nodig is. Tijdens het veldbezoek is alleen naar visueel waarneembare aspecten gekeken, met name naar de toestand van de vegetatie en naar indicaties voor verdroging, verzuring en vermessing. Het veldbezoek is een aanvulling op de overige monitoringsystematiek.
- Bij het veldbezoek 2020 in het Drentsche Aa is aandacht besteed aan de ontwikkeling habitattype H7140A Overgangs- en trilvenen (trilvenen) en de aangewezen Habitatrichtlijn-soorten bever (H1337) en rivierprik (H1099). Daarbij is ook de relatie tussen deze drie uitvoerig besproken.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerders aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.
- Het veldbezoek is uitgevoerd met een gedeelte van de OMB¹-werkgroep Drentsche Aa.

Bijlage

- In de bijlage is in een kaart aangegeven welke locaties zijn bezocht tijdens het veldbezoek.

Bevindingen

Op basis van het veldbezoek van 2020 zijn er het afgelopen jaar geen opvallende veranderingen binnen de habitattypen opgetreden. Wel is te stellen dat de habitattypen zowel op oppervlakte als in kwaliteit onder druk staan. Dit wordt gewijd aan enerzijds de stikstofdepositie en anderzijds aan de droge zomers van de afgelopen jaren.

De aanhoudende ammoniakdepositie die in het gebied neerdaalt baart de beheerders zorgen. Uit het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN) van Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) blijkt dat de jaargemiddelde ammoniakconcentraties van 2019 in het Drentsche Aa-gebied licht gestegen is ten opzichte van 2018. Ten opzichte van de jaren daarvoor zijn de concentraties fors hoger, zie ook tabel 1.

Tabel 1 Jaargemiddelde ammoniakconcentraties Drentsche Aa-gebied [$\mu\text{g}/\text{m}^3$] van 2005 t/m 2019
 (bron: https://man.rivm.nl/gebied/drentse_aa)

Meetlocatie	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
1. Kappersbult	3,7	4,3	3,2	4,2	2,2	4,6	4,4	4,5	4,2	4,3	4,7	5,4	5,9	7,5	9,5
2. De Heest	2,4	3,0	2,9	2,9	3,9	5,2	5,6	3,6	3,4	3,4	2,9	3,7	3,7	4,9	5,1
3. Postweg	3,0	3,0	2,5	3,1		2,3	3,3	3,4	3,0	3,9	3,3	3,4	3,3	5,3	4,6
4. Eexterveld	3,0	3,7	2,7	4,1		2,9	3,7	3,9	4,5	5,1	4,1	4,2	5,2	7,3	5,8
Gebiedsgemiddelde	3,0	3,5	2,8	3,6	3,1	3,7	4,3	3,8	3,8	4,2	3,7	4,2	4,5	6,2	6,3

Locatie A. Beverdam.

Habitatrichtlijnsoort H1337 bever (Castor fiber) is in een ontwerpwijzigingsbesluit van 4 juli 2013 aangewezen voor het Drentsche Aa-gebied. Dit besluit is op moment van schrijven niet definitief, wel is dit grootste knaagdier

¹ Onderzoek, Monitoring en Beheer
 2020_veldbezoek_N2000-gebied_025-Drentsche Aa_DEF.docx

van Europa is op veel plekken aanwezig in het beekdal van de Drentsche Aa. Omdat het zoogdier een behoorlijk veranderingen kan aanbrengen in het beekdal, vraagt dit om afstemming voor het effect op de gebiedsdoelen. Op de bezochte locatie heeft de bever een dam gebouwd. Dit heeft een vernattend effect in het beekdal wat een gewenst effect voor bijvoorbeeld habitatype H7140A Overgangs- en trilvenen kan hebben.

De beverdammen zorgen ervoor dat de beek bovenstrooms een hogere waterstand krijgt, zie figuur 1. Dit zorgt voor veel minder stroming, waardoor er slib blijft hangen. Dit is negatief voor het beekmilieu aldaar. Wanneer dit op grote schaal voorkomt, kan dit een aandachtspunt worden voor KRW- en N2000-doelsoorten die afhankelijk zijn van stromend water. Benedenstrooms van de dam was de waterlaag gering en stroomt de beek harder. Hierdoor ontstonden lokaal mooie variaties aan zand en stroming wat kansen biedt voor flora en fauna van verschillende milieus.

Bovenstrooms van de dam kan de beek in de zomer vaker inunderen. Bij stagnatie van water in de zomer op Overgangs- en trilveen is dat negatief omdat het beekwater (nog) nutriëntenrijk is en het habitatype weinig nutriënten kan verdragen. Slib en de rol daarvan op de vegetatie van de beek is een onderwerp van een OBN-onderzoek, dat op dit moment wordt uitgevoerd.

Figuur 1 Beverdam in het Gasterensche diep waarbij het hierdoor ontstane hoogteverschil goed zichtbaar is

De dammen kunnen ook een barrière vormen voor migratie van in water levende soorten. Zo is het Drentsche Aa-gebied één van de weinige plaatsen waar habitatrictlijnsoort H1099 rivierprik (*Lampetra fluviatilis*) met zekerheid paaït. Sinds 2006 wordt deze migrerende rondbek als onderdeel van een bemonsteringsprogramma in het Drentsche Aa-gebied gemonitord door het waterschap Hunze & Aa's. In de zomer van 2020 heeft de meest recente monitoring plaatsgevonden. In het Gasterensche diep, benedenstrooms van de dam die is bezocht tijdens het veldbezoek, bevinden zich paaïplekken van de rivierprik. Aangezien de beverpopulatie toeneemt, is het niet uit te sluiten dat ook stroomafwaarts van die paaïplekken beverdammen worden gebouwd. Daarmee is het niet ondenkbaar dat die paaïplekken niet meer bereikbaar wordt voor rivierprik. Dit vraagt om de beverpopulatie en hun werking op de beek als andere waterfauna nauwlettend in de gaten te houden. Overigens hebben de beheerders elders ook ervaren dat een beverdam tijdelijk kan zijn; deze kunnen instorten, waardoor de beek weer doorstroomt en waterfauna vrij baan krijgt, voor zo ver dit in de migratieperiode van doelsoorten valt. Daarentegen blijken bevers driftige bouwers en hebben hun dammen vlot hersteld. De goed bereikbare beverdam in het Gasterensche diep zien de beheerders als een geschikte locatie om kennis en ervaring op te doen met de soort.

Gelet op het grote veranderende effect wat beverpopulaties kunnen hebben op het beekdal en daarmee ook op de nabij bewoonde delen van het Drentsche Aa-gebied, willen de beheerders tot een zogenoemde 'bevervisie' voor het gebied te komen. Op basis van aquatisch ecologisch onderzoek en juridische mogelijkheden kunnen verschillende situaties veroorzaakt door de beverpopulatie worden afgewogen en strategieën bepaald. Bijvoorbeeld over hoe te handelen bij zodanige uitbreiding van de beverpopulatie dat de waterstanden een bedreiging vormt voor bewoonde delen van het gebied. Ook kunnen de gevolgen op Natura2000-habitattypen en KRW-doelstellingen worden afgewogen. Hier wordt op moment van schrijven in opdracht van provincie Drenthe een literatuuronderzoek naar gedaan. Dit kan worden meegenomen in deze strategie.

De hydrologie van de Overgangs- en trilvenen nabij de beverdam zijn onderwerp van de OBN-studie “Hydrologie van beekdalvenen” (Aggenbach), dat binnenkort gepubliceerd wordt. Daarin wordt ook uitvoerig ingegaan op de relatie met de waterstand in de beek.

Locatie B. H7140A Overgangs- en trilvenen.

Tijdens het veldbezoek zijn de overgangs- en trilvenen (H7140A) aan de oostzijde van het Gasterensche diep bezocht. In dit deelgebied van de Drentsche Aa is de grootste oppervlakte van dit habitatype aanwezig. Verbetering van de huidige kwaliteit en uitbreiding van oppervlakte van dit habitatype is als instandhoudingsdoel geformuleerd. Gezien de ammoniakdepositie sinds het opstellen van de PAS-gebiedsanalyse enkel is toegenomen, is het niet aannemelijk dat de uitstoot onder de KDW zit. In het veld is een afwisseling te zien van voedselrijke zones met dominantie van rietvegetaties, onder meer ontstaan door inundatie met water afkomstig van landbouwgebied, zones van vegetaties van het dotterverbond en zones, die open zijn en waar mosgroei het begin van de veenvorming toont. Deze laatste zones hebben een grotere diversiteit met soorten als moeraskartelblad (*Pedicularis palustris*), holpijp (*Equisetum fluviatile*) en grote boterbloem (*Ranunculus lingua*). Zie ook figuur 2. Als typische soort wordt de laatste tijd plaatselijk ronde zegge (*Carex diandra*) aangetroffen. Er zijn al veel systeemherstel maatregelen (interne vernatting) in het gebied uitgevoerd ten behoeve van behoud en ontwikkeling van overgangs- en trilvenen. De constante aanvoer van voldoende grondwater zodat ook in de zomer de grondwaterstanden hoog blijven blijft belangrijk. De droogte van de afgelopen jaren bemoeilijken dit. Daarnaast zien de beheerders een toename van verrietting en verbossing, met name in combinatie met droogte. De beheerders zetten mede daarom in op mogelijkheden voor verdere vernatting van het beekdal.

Figuur 2 Overgangs- en trilvenen (H7140A) aan de oostzijde van het Gasterensche diep met variatie van zones met dominantie van rietvegetaties en zones met meer diversiteit aan soorten

De laatste tijd zijn of worden binnenkort meerdere OBN-onderzoeken gepubliceerd, die een relatie hebben met deze situatie en soms ook juist dit gebied als studieobject hebben. Naast het eerdergenoemde “Hydrologie van beekdalvenen” gaat het onder meer om het onderzoek “Integraal natuurherstel in beekdalen”, “Herstelbaarheid van verdroogde beekdaltrilvenen” en “Effecten van maaibeheer”. Over dit onderwerp zal dit najaar een symposium (OBN) worden gehouden. De OMB-werkgroep zal daarnaast een presentatie aanvragen bij het Kennisnetwerk OBN, specifiek voor het Drentsche Aa-gebied.

Locatie C. Natte en droge heide en schraalland

De versnelde opkomst van opslag mede door ammoniakdepositie is hoog op de beekflanken bekeken in een stuk met kenmerken van droge en natte heide (H0000) en habitatype H6410 Blauwgrasland. Er zijn hier soorten waargenomen als blauwe knoop (*Succisa pratensis*) (typische soort H6410), struikheide (*Calluna vulgaris*), blauwe zegge (*Carex panicea*) (typische soort H6410), zonnedauw (*Drosera* sp.), tormentil (*Potentilla erecta*), dopheide (*Erica tetralix*) en klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*). Van hoog naar laag, richting de beek, is een mooie gradiënt te zien van droge heide naar natte heide, vervolgens kenmerken van schraalland en dotterbloem hooilanden, wat richting beek over gaat in plaatselijk habitatype H7140A overgangs- en trilvenen. Met name in de drogere, hoge delen van het perceel ziet de beheerder een aanhoudende berkenopslag. Op de delen waar de machines kunnen komen, wordt door Staatsbosbeheer een beheer gevoerd van maaien en afvoeren. Dit wordt niet jaarlijks gedaan. Reden hiervoor is zo min mogelijk bodemverdichting door de machines en verstoring van de mierenkolonies te veroorzaken. Er is sprake van een dilemma: maaien kan de verbossing tegengaan, maar verdicht ongewenst de bodem. Met oog op het uitbreidingsdoel van overgangs- en trilvenen (H7140A),

blauwgrasland (H6410), heischrale graslanden (H6230) en natte heiden (H4010) laat een dergelijk perceel de mogelijkheid zien ook elders langs de flanken deze typen verder te laten ontwikkelen. Het in toom houden van vergrassing en verbossing vraagt om gerichte beheerinspanningen.

Figuur 3 Gradiënt van droge schrale heide naar uiteindelijk overgangs- en trilvenen (H7140A) aan de oostzijde van het Gasterensche diep

Conclusie

De ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden in het Natura2000-gebied.

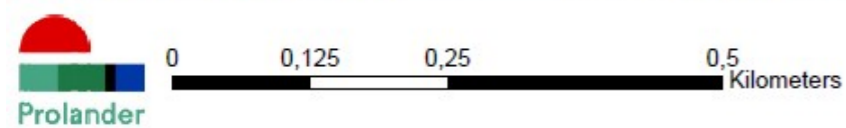
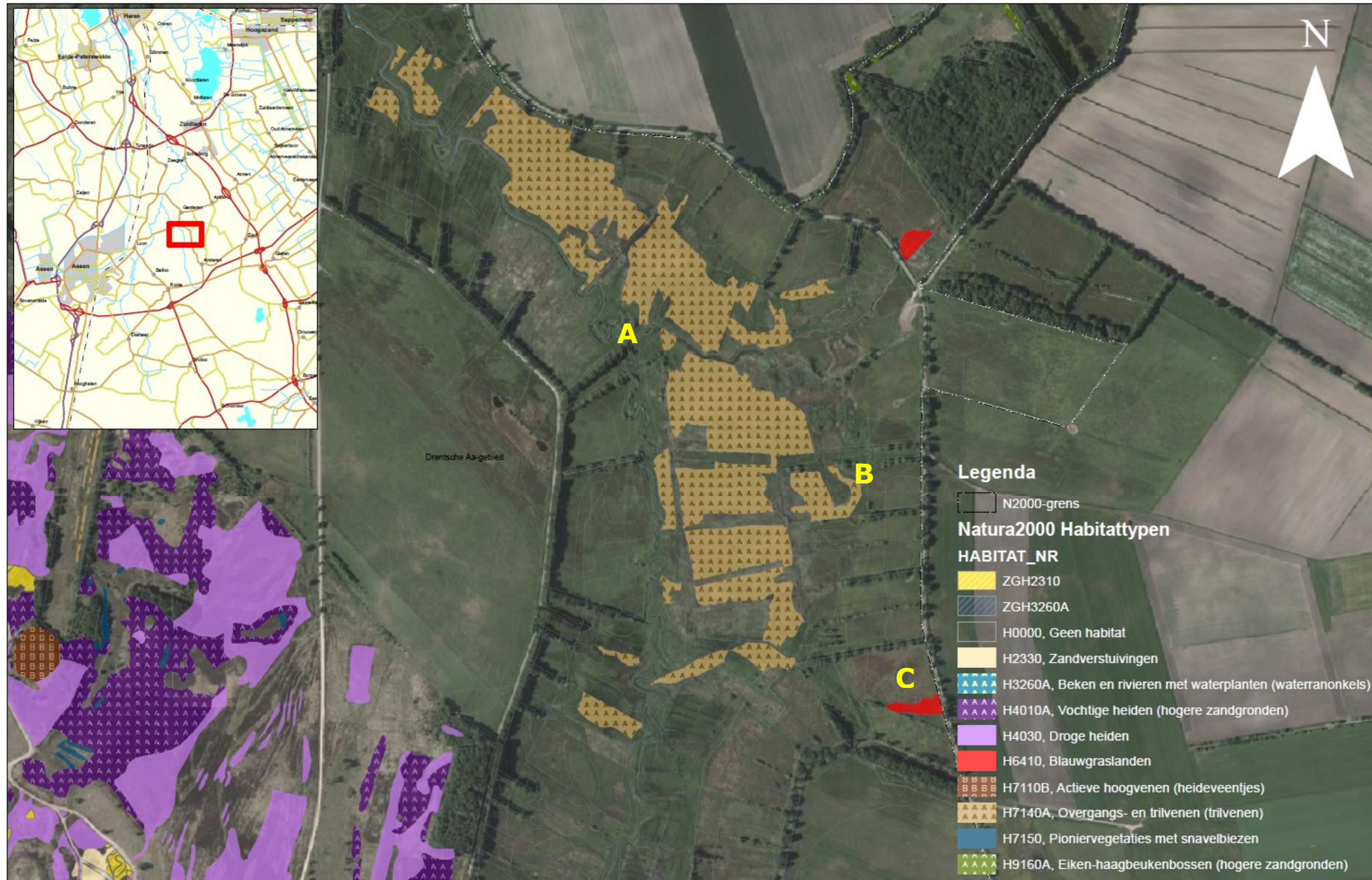
De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- Op basis van het veldbezoek 2020 en de informatie van de beheerders is geconstateerd dat er sinds het opstellen van de PAS-gebiedsanalyse een toename in atmosferische stikstofdepositie is gemeten in het Drentsche Aa-gebied. Het in toom houden van de versnelde vergrassing en verbossing, mede als gevolg van de aanhoudende/toenemende stikstofdepositie, vraagt om gerichte beheerinspanningen. Dit baart de beheerders zorgen.
- De toenemende populatie van bever vraagt om afstemming tussen beheerders. Gelet op het grote veranderende effect wat deze soort kan hebben op het beekdal met bijbehorende habitattypen en de nabij bewoonde delen van het Drentsche Aa-gebied, willen de beheerders tot een zogenoemde 'bevervisie' te komen. Op basis van aquatisch ecologisch onderzoek en juridische mogelijkheden kunnen verschillende situaties veroorzaakt door de beverpopulatie worden afgewogen en strategieën bepaald.

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd.

Bijlage 1: Habitattypenkaart Drentsche Aa met de bezochte locaties (gele letters)

Aanwezigen

Aanwezig namens Voortouwnemer: [redacted] en [redacted]
 ([redacted] verslag)
 Aanwezig namens Terreinbeheerder: [redacted] ([redacted]) en [redacted] ([redacted])
 Staatsbosbeheer)
 Overige aanwezigen: n.v.t.
 Datum bezoek: 13 juli 2021
 Provinciale co-lezer: [redacted]

Doel

- In het kader van de monitoring van de Natura 2000-gebieden en het treffen van maatregelen omtrent de te hoge stikstofdepositie worden jaarlijks veldbezoeken uitgevoerd. Dit veldbezoek draagt daarmee bij om aan te kunnen tonen of de instandhoudingsdoelen worden gehaald en om onvoorziene ontwikkelingen tijdig te signaleren. Eventuele veranderingen in het habitattype worden hierin geregistreerd en beoordeeld of bijsturing nodig is. Tijdens het veldbezoek is alleen naar visueel waarneembare aspecten gekeken, met name naar de toestand van de vegetatie en naar indicaties voor verdroging, verzuring en vermessing. Het veldbezoek is een aanvulling op de overige monitoringsystematiek.
- Bij het veldbezoek 2021 in het Drentsche Aa-gebied is stil gestaan bij ontwikkeling van habitattypen H7140A Overgangs- en trilvenen, de eerste pilot van beekbodemverhoging en (externe) factoren die invloed (kunnen) hebben op stikstofgevoelige habitattypen.
- Ter voorbereiding op het veldbezoek hebben voortouwnemer en terreinbeheerder aandachtspunten gekozen en gezamenlijk besproken. Deze zijn verwerkt in het verslag.

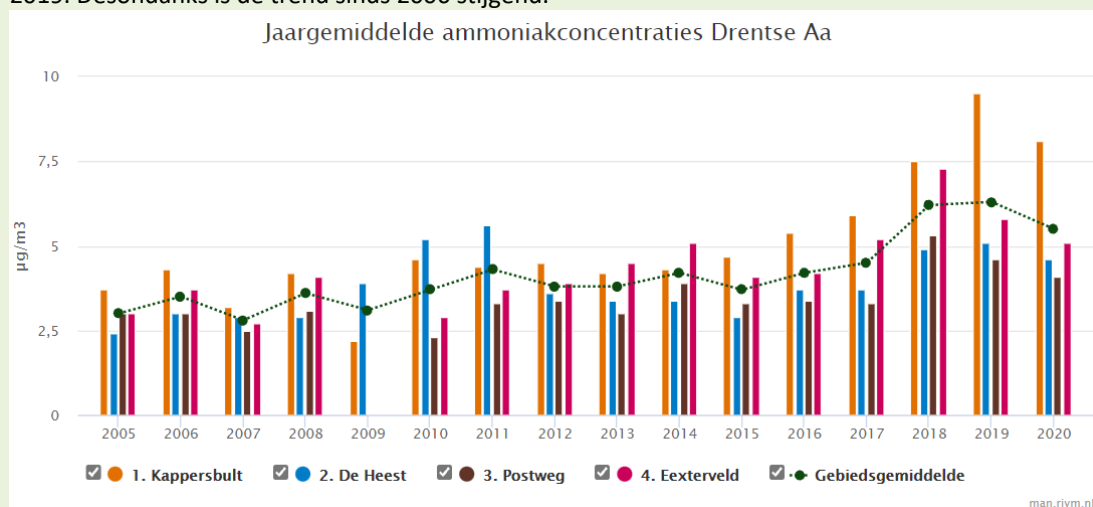
Bijlage

- In de bijlage is in een kaart aangegeven welke locaties zijn bezocht tijdens het veldbezoek.

Bevindingen

Op basis van het veldbezoek 2021 en de informatie van de beheerder zijn er het afgelopen jaar geen grote veranderingen binnen de habitattypen opgetreden.

De aanhoudende ammoniakdepositie die in het gebied neerdaalt baart de beheerder wel zorgen. Uit het Meetnet Ammoniak in Natuurgebieden (MAN) van Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) blijkt dat de jaargemiddelde ammoniakconcentraties van 2020 in het Drentsche Aa-gebied licht is gedaald ten opzichte van 2019. Desondanks is de trend sinds 2006 stijgend.

Figuur 1 Jaargemiddelde ammoniakconcentraties Drentsche Aa-gebied [$\mu\text{g}/\text{m}^3$] van 2005 t/m 2020

(bron: https://man.rivm.nl/gebied/drentse_aa)

De beheerder spreekt tijdens het veldbezoek haar zorgen uit over de waterkwaliteit van de beek. De noodzaak voor onderzoek naar de waterkwaliteit in het Drentsche Aa-gebied is beschreven in het Natura2000-beheerplan. Daarnaast wordt hier door OBN-natuurkennis ook landelijk onderzoek naar gedaan in onder andere het onderzoek 'Grip op beekslib' van het Deskundigenteam Beekdallandschap. De dringende wens voor uitvoering van de in het beheerplan beschreven onderzoeken zal worden gedeeld met de daarvoor aangewezen werkgroep voor onderzoek, monitoring en beheer (OMB).

De beheerder is vooral benieuwd naar de kwaliteit van het grondwater wat vanuit hoge koppen buiten de Natura2000- en NNN-grenzen doorstroomt en als kwelwater terug komt in de overgangs- en trilvenen (H7140A) van het beekdal. De beheerder ziet het veen niet door ontwikkelen, waar bovendien de laatste jaren een verrijking is te zien met dominantie van riet en andere vervuilingsindicatoren. Het is onduidelijk in welke mate het grondwater verrijkt is met nutriënten vanuit vaak hoger gelegen landbouwgebieden. En hoeveel effect dit daadwerkelijk heeft op de kwaliteit van de habitattypen in het Natura2000-gebied. Het grensgebied van de oostelijke middenloop het Gastersche Diep en het Gasterse Holt, is een locatie waar de zorgen van de beheerder zich op baseren. Deze locatie is in het veldbezoek van 2019 ook al aan de orde geweest om dezelfde reden. De beheerder ziet hier nog steeds verrijking en verzuivering optreden. Direct langs het Gasterse Holt ligt de Natura2000-grens, waar aan de andere kant landbouw wordt bedreven. Naast de waterkwaliteit, vraagt de beheerder ook aandacht voor de kwantiteit in aanvoer van (grond)water naar het beekdal. In droge perioden is er sprake van wateronttrekking op de landbouwgronden om deze voldoende bewaterd te houden. Dit gaat ten koste van de watertoevoer en -peilen van de beek. Voor grensgebieden waar een harde overgang is van Natura2000 naar landbouw ziet de beheerder mogelijkheden voor een buffergebied met extensieve (natuur inclusieve) landbouw om de kwaliteit en ontwikkeling van habitattypen in het beekdal te kunnen waarborgen.

Figuur 2 Verzuivering bij het N2000-grens van de oostelijke middenloop het Gastersche Diep en het Gasterse Holt

Aan de oostzijde van de Gasterse duinen liggen percelen van Stichting Het Drentse Landschap. Hier werkt Staatsbosbeheer samen met de stichting om het cultuurhistorische beeld van het beekdallandschap terug te laten komen. In overleg met Prof. Dr. Ir. Theo Spek (hoogleraar landschapsgeschiedenis Rijksuniversiteit Groningen) zijn hier enkele percelen verpacht aan boeren die hier middeleeuwse akkers beheren. Dit is het eerste jaar dat dit wordt gedaan en de terreinbeheerders zijn enthousiast over de variatie die het brengt in het landschap en biodiversiteit.

Afgelopen winter (2020-2021) is waterschap Hunze en Aa's gestart met de eerste pilot voor beekbodempverhoging in het Anloërdiep, zie figuur 3. Gezien het diepje in het terrein van Staatsbosbeheer ligt, is de beheerder hier nauw bij betrokken geweest. Er is bijna 0,5 meter zand op de bodem van het diepje gebracht over een lengte van 1,5 tot 2 kilometer, van net buiten het Landgoed Schipborg tot aan het Schipborgerdiepje. Er is zoveel mogelijk gewerkt met materiaal van dezelfde tot een grotere korrelgrootte dan de oorspronkelijke zandbodem. De grotere korrelgrootte is gekozen om de kans zo groot mogelijk te maken dat het materiaal blijft liggen. Naast zandig materiaal zijn op verschillende plekken ook elzen in de beek gelegd, waarbij de stam in de oever is gestoken en de toppen in stroom afwaartse richting liggen. Hierdoor ontstaat er horizontaal en verticaal dynamiek in de beek met verschillende microklimaten wat vestigingsplaatsen en beschutting biedt voor verschillende soorten flora en fauna. Het stemt de beheerder positief dat de beekvegetatie na een week van bodempophoging al weer terugkwam. Het effect op beekfauna wordt gemonitord.

Figuur 3 Een blik in het Anloërdiepje, een half jaar na de uitvoering van beekbodemverhoging

Het effect van de verhoogde beekbodem is al goed te zien; de beek stroomt vlot door en in de bochten ontstaat natuurlijke opstuwing van het zandig materiaal naar de buitenbocht en inslijting in de binnenbocht, zie figuur 4. Doordat het waterpeil van de beek hoger staat, is het niveauverschil met het grondwaterpeil in de graslanden minder hoog. Dit betekent een afname in de trek van grondwater uit de graslanden. Er liggen nog enkele zijsloten en greppels in deze graslanden die in het diepje uitkomen. Deze staan op de nominatie om gedempt te worden. Hier wacht de beheerder mee tot een jaar na uitvoering van de beekbodemverhoging. Dit, om het effect van de beekbodemverhoging inzichtelijk te maken.

Het beheer van de watergang heeft Staatsbosbeheer in dit traject van beekbodemverhoging overgenomen van het waterschap. De beheerder past hier minder groot materieel toe dan normaal om de ingreep effectief, maar zo beperkt mogelijk te houden.

Figuur 4 Natuurlijke opstuwing van de beekbodem in een buitenbocht van het Anloërdiepje

In de winter van 2021-2022 zal het tweede traject voor beekbodemverhoging worden uitgevoerd. Deze vindt plaats in het Zeegserloopje, waar Staatsbosbeheer net als bij het Anloërdiepje een deel in beheer heeft.

De beheerder geeft aan gevolgen te merken van de COVID19-pandemie door een toename van de recreatiedruk in het gebied. Opvallend is daarbij dat er enkele incidenten zijn geweest met loslopende honden op plekken waar dat niet is toegestaan. De schaapskuddes van het Balloërveld en Het Stroomdal hebben hier eind 2020 last van gehad. Na aandacht hiervoor in de media, is deze last afgenomen. De recreatiedruk is echter nog steeds hoger dan voorgaande jaren.

De beheerder geeft aan dat onderzoeks- en adviesbureau Altenburg & Wymenga in de zomer van 2021 naast vegetatiekarteringen, ook faunakartering zal uitvoeren in het gebied.

Conclusie

De ontwikkeling van de stikstofgevoelige habitattypen en leefgebieden in het Natura2000-gebied.

De bevindingen leiden tot het beeld dat:

- Op basis van het veldbezoek 2021 en de informatie van de beheerder hebben zich het afgelopen jaar geen grote wijzigingen in de aanwezige habitattypen voorgedaan in het Drentsche Aa-gebied. Er is wel sprake van een aanhoudende hoge mate van verrijking in het gebied. Naast verbossing en vergrassing ziet de beheerder aan de hand van de vegetatie verrijking in het beekdal met habitatype overgangs- en trilvenen (H7140A). Hierdoor staat de kwaliteit van de habitattypen onder druk. Dit wijdt de beheerder aan stikstofdepositie en langdurig droge perioden van de afgelopen drie jaar.
- In het veldbezoek van 2022 kan aandacht worden besteed aan de volgende onderwerpen: ontwikkeling na 1^e pilot beekbodemverhoging in het Anloërdiepje, stand van zaken 2^e pilot in het Zeegserloopje en het vervolg. Ook kunnen de in zomer 2021 uitgevoerde vegetatiekarteringen en faunakarteringen van onderzoeks- en adviesbureau Altenburg & Wymenga worden besproken.

Accordering verslag

Dit verslag is met instemming van alle aanwezigen bij het veldbezoek en de provinciale co-lezer vastgelegd.

Bijlage 1: Habitattypenkaart Drentsche Aa met de bezochte locaties (rode stippen)

